

Transkulturella aspekter på symtom och diagnostik

Maria Sundvall, psykiater,
Transkulturellt Centrum
Flykt, exil, trauma 181114

- Kultur och migration
- Ett fall
- Verktyg för att förstå kulturella aspekter

När jag möter en patient med migrationsbakgrund...

- .... möter jag en individ som KANSKE har andra ERFARENHETER än jag = MIGRATION
- ... möter jag en individ som kanske har andra REFERENSPUNKTER (normer, värderingar, föreställningar) än jag = KULTUR
- Skilda resor – skilda kartor

Vad är kultur?

- System av kunskap, begrepp, regler och handlingar. Inlärd, överförs mellan generationer.
- Språk, religion och andlighet, familj, faser i livscykeln, ritualer, vanor, moraliska och juridiska system.
- Öppna, dynamiska system, ändras ständigt.
- Flesta möter många kulturer i sin vardag, använder dem för att skapa sina egna identiteter och skapa mening ur upplevelser.
- Avgörande att vi inte övergeneraliserar kulturell information eller skapar stereotyper om olika grupper.

DSM-5, American Psychiatric Association, 2013

Som vatten – synligt först när det
bryts mot något annat

Transkulturellt Centrum
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

Kulturer är föränderliga

Intervju med irakisk flyktingkvinna i Södertälje:

Min dotter kan inte vara en irakisk flicka, för vi är inte i Irak mer, men hon kan inte bli hundra procent svensk heller. Jag försöker uppfostra henne att bete sig som en god kristen flicka. Det är många saker i Sverige jag inte vill att hon ska känna till.

En svajig balansgång mellan traditionella värderingar och ett nytt samhälle.

- Nadia, 45 år, från ett land i Mellanöstern, remitteras till psykoteamet.
- Kom till Sverige för 7 år sedan, skild för 5 år sedan. Maken bor i Sverige med andra hustrun.
- Bor med en tonårsson och en tonårsdotter.
- Aldrig lärt sig svenska, inte arbetat.
- Besvär börjat när en vuxen, gift dotter fått barn.
- "Det brinner i huvudet". Ständig huvudvärk.
- Är rädd för att gå ut.
- Tror sig vara förhäxad av makens hustru.
- Läser ramsor om kvällarna, lägger papperslappar med texter i vattenglas.
- Vägrar tolk. "Alla tolkar känner min familj." Barnen får tolka. De tycker mamman är konstig.
- Hur ska vi förstå besvären?

Faktorer som kan ha med kultur att göra i Nadias fall

- Språkliga uttryck
- Förklaringar av sjukdom
- Religiösa/andliga föreställningar och ritualer
- Familjetraditioner

- Kan vi utforska det mer?

Kultur i DSM-5

- Inledning med definition
- I anslutning till enskilda diagnoser
- Intervju i utredningsdelen, avsedd för alla patienter

Ett verktyg – kulturformuleringsintervjun i DSM-5

- **16 frågor om**
  - beskrivning av problemet och syn på orsaker
  - sammanhang, stressor och stöd, coping
  - kulturell identitet
  - tidigare hjälpsökande, hinder
  - förväntningar, relationen yrkesperson-patient
- Finns på svenska på www.pilgrimpress.se
- Laddas ned gratis

- Nadia berättar att skilsmässan varit en stor påfrestning. Hon uppfattar det som en skam och anser att hon är utsatt för hat från makens nya familj.
- Hon tror att hennes familj ser likadant på situationen.
- Barnen tycker att mamman är konstig och vill att hon ska fungera normalt igen.

- Nadia säger att den enda vuxna personen hon kan lita på är dottern. Får mycket stöd av henne. Hon är orolig för hur det ska bli nu när dottern fått barn.
- Vågar inte vända sig till någon annan i folkgruppen.
”Alla är emot henne.”
- Det framkommer så småningom att sonen blivit slagen i skolan. Nadia är också orolig för att pappan ska skicka dottern till hemlandet och tvångsgifta henne där.
- När det gäller identitet säger Nadia att hennes religion är det allra viktigaste för henne.

- Nadia berättar att hon rest till hemlandet och vänt sig till en religiös rådgivare som gett henne råd om religiösa ritualer.
- Efter ganska lång tid frågar teamet tonårsbarnen om de tror att andra människor i deras hemland använder samma ritualer som Nadia. ”Det gör ju alla tanter”, säger de.

Kulturellt färgat lidandespråk

”Det brinner i huvudet.”

- Ofta uttryck som är knutna till förändringar i kroppen, t ex hjärtat.
- För allvarligare tillstånd ofta beteendeuttryck eller nedvärderande uttryck.
- Medicinska uttryck ofta inte översättbara.

Skillnader i symtom

- Kroppsliga symtom vanligare än psykologiska globalt sett vid depression.
- Att höra röster kan vara uttryck för allmän psykisk plåga.

Kulturella förklaringsmodeller

”Jag blev förhäxad.”

Olika förklaringar till psykisk ohälsa kan påverka var personen söker hjälp och vilken hjälp hen väntar sig.

Kleinman, 1988

Ex traditionella behandlare, religiösa företrädare eller bara familjen som får hjälpa.

Olika förklaringar – olika stigma

Skiljer sig stigma mellan kulturer?

- Ja, t ex om sjukdomstolkningen är negativ.
- Men risk att vi övertolkar: Det kan också handla om okunskap och om språk.
- Dessutom motsägelsefullt: Stigma finns också i ”svensk” kultur. Industrialiseringen ökat stigma. I låginkomstländer lättare delta i samhället.

Hur stora är skillnaderna?

- Somalisk äldre kvinna som tycks deprimerad. Säger: "Det är skrivet för mig".
- Äldre kvinna från finska Lappland som kommenterar att tre av hennes söner begått självmord: "Gud ger och Gud tar."
- Äldre kvinna i Londons East End som tycks deprimerad säger till distriktsläkaren: "That was the hand I was given."

Exempel från USA: En afroamerikansk patient med diabetes typ 2 följer inte dietordinationen och kommer alltid för sent till besöket.

- Vad kan förklaringen vara?

Exempel från USA: En afroamerikansk patient med diabetes typ 2 följer inte dietordinationen och kommer alltid för sent till besöket.

Kulturell förklaring:

”Det hör till afroamerikansk matkultur.”

”Det är en kulturell skillnad i tidsuppfattning.”

Annan förklaring?

Exempel från USA: En afroamerikansk patient med diabetes typ 2 följer inte dietordinationen och kommer alltid för sent till besöket.

Social förklaring:

- Har bara råd med den dåliga fast food-kosten i de lokala matbutikerna.
- Kollektivtrafiken till bostadsområdena fungerar inte.

Vad kan de skilda förklaringarna leda till?

Risk för att vår bristande förståelse leder till

- irritation hos oss själva, motöverföring
- försämrad kommunikation
- försämrad allians
- sämre behandlingsresultat

Det finns ingen annan väg än att utforska hur det är för patienten.

Kultur som skydd

- Resiliens – ”motståndskraft”. Förmågan att gå igenom svåra händelser och utvecklas vidare.
- Ser ni några resiliensfaktorer hos Nadia?

Familjens och nätverkets roll

- Utgå inte från att familjen finns till hands – kan vara skingrad.
- Transnationellt nätverk
- Kravfyllt – ex ansvar även ekonomiskt för utvidgat nätverk – svårt prioritera egen hälsa
- Jämför irakiska intervjupersoner: *Jag kan aldrig hjälpa mina barn att gifta sig*
- Familje/individorienterad kultur.
- Vi kan uppfatta familjen som inkonsekvent. Både vill och vill inte ha hjälp.

Vad kan skillnader i familjeroller betyda i behandlingsarbetet?

- Att familjemedlemmar förväntar sig delaktighet. De har svårt att förstå och blir kränkta av vårdens regler om sekretess (och missbruket av dem).
- Att familjen förväntas hjälpa den sjuke, snarare än att stötta till självständighet. "Gör honom osjälvständig".
- Att familjen kan motsätta sig utredningar beroende på föreställning om deras syfte.

Hur kan vi förbättra samarbetet med familjen?

- Konsten att inte bli avvisande när vården känner sig avvisad.
- Familjer vill ofta ha stöd även om de har en stark övertygelse om att de inte kan släppa ansvaret.
- Nyckeln till positiva vårdprocesser.

www.transkulturelltcentrum.se